

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה. ואח"כ צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה בשעה שהקדימו.

* * *

ב. כחג השבועות מצינו חידוש לגבי כל שאר הימים טובים — שכל היו"ט יש להם זמן קבוע בחודש (חג הפסח — בט"ו ניסן, חג הסוכות — בט"ו תשרי), ואילו הקביעות דחג השבועות היא "פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה"².

וטעם הדבר — לפי ש"ביום חמשים לספירת העומר הוא חג השבועות .. שנאמר³ (וספרתם לכם ממחרת השבת ג' שבע שבתות תמימות תהיינה ג') תספרו חמשים יום והקרבתם וגו' .. הכתוב לא תלה חג הזה .. בכמה ימים לחודש, רק בחמשים לעומר⁴.

ובנוגע להיחס של יום החמישים לספירת העומר (חג השבועות) למ"ט ימים הקודמים — שתי קצוות:

מחד גיסא — חלוק יום החמישים מכל מ"ט הימים שלפניו, שכל מ"ט הימים צריכים לסופרם, היינו, שההמשכה נפעלת ע"י עבודת האדם ("וספרתם לכם"), משא"כ יום החמישים שאין סופרים אותו, מורה על מדריגה נעלית שאינה יכולה לבוא ע"י עבודת האדם באופן דאתערותא דלתתא, כי אם בדרך מלמעלה למטה דוקא.

ולאידך גיסא — גם ההמשכה דיום החמישים שבאה מלמעלה, באה לאחרי עבודת האדם בספירת מ"ט ימים שלפנ"ז⁵, ובזה גופא — באופן ד"שבע שבתות תמימות תהיינה", שגם זה (ענין התמימות) צריך לבוא ע"י עבודה דוקא,

— כידוע⁶ הסיפור אודות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שפעם

(1) בעת הניגון שלפני המאמר בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאד (המו"2).

(2) ר"ה ו, ב.

(3) אמור כג, ט-טז.

(4) שו"ע אדה"ז אר"ח ר"ס תצד.

(5) ראה לקו"ת במדבר יב, א ואילך. שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

(6) שיחת ליל א' דחה"ש תש"ב (לפני

עשר שנים) ס"א (סה"ש תש"ב ע' 119).

בליל א' דחג השבועות, אמר חסידות קודם תפלת מעריב, ואמירת החסידות נמשכה לתוך הלילה ("טיף אין דער נאַכט"), וכשאמר אאזמו"ר⁷ "היינט האָבן מיר תמימות⁸ בדרך ממילא", השיב הרבי נ"ע: "תמימות בדרך ממילא איז קיין תמימות ניט" —

ורק לאחרי העבודה דמ"ט ימי הספירה, ובאופן ד"תמימות" — באה ההמשכה בחג השבועות בדרך מלמעלה למטה.

ג. והביאור בזה:

ידוע⁹ שמ"ט ימי הספירה הם כנגד מ"ט שערי בינה, ויום החמישים (חג השבועות) הוא כנגד שער הנו"ן.

וזוהי מעלת יום החמישים לגבי כל מ"ט ימי הספירה — שמ"ט ימי הספירה שכנגד מ"ט שערי בינה (שנבראו בעולם¹⁰) שייכים לעולמות, משא"כ יום החמישים שכנגד שער הנו"ן הוא למעלה מעולמות¹⁰, וכמבואר לעיל (בהמאמר¹¹) שהוא ע"ד כתר הג' שהקב"ה "נותן בראשו"¹².

וזוהו גם הטעם שחג השבועות חלוק מחג הפסח וחג הסוכות שהם שבעה ימים, משא"כ חג השבועות אינו אלא יום אחד בלבד (ובחול¹³) —

כוונתם ותכליתם של הרגלים שעניניהם יומשכו בכל ימי השנה כולה¹⁴. ולכן נקבעו חג הפסח וחג הסוכות לשבעה ימים, הכוללים את כל שבעת ימי השבוע, שעיי"ז דוקא יהיו שייכים לכל ימי השבוע שבכל השנה, היינו, שכל ימי ראשון בשבוע שבמשך כל השנה מקבלים מיום ראשון בשבוע שבחג הפסח ובחג הסוכות, כל ימי שני בשבוע (שבמשך כל השנה) — מיום שני בשבוע שבחג הפסח ובחג הסוכות, וכן הלאה.

משא"כ חג השבועות אינו אלא יום אחד — דכיון שענינו הוא המשכת שער הנו"ן, כתר הג' שהקב"ה "נותן בראשו", ה"ה למעלה מהגבלת הזמן, ולכן, גם בהיותו יום א' (או ב' ימים), נמשך הוא בכל ימי השנה כולה.

(7) הרה"ג הרה"ח וכו' ר' ברוך שניאור

ז"ל שניאורסאהן — זקנו של כ"ק אדמו"ר

שליט"א — ראה ראשי פרקים מתולדותיו

בריש ספר "רשימות הרב"ש" (קה"ת,

תשס"א) — המו"ל.

(8) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(9) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(10) ראה פתיחת הרמב"ן לפירושו עה"ת.

ועוד.

(11) פ"ב ואילך (לעיל ע' 228 ואילך).

(12) ויק"ר פכ"ד, ח.

(13) ראה גם תו"א הוספות יתרו קט,

סע"ד. אוה"ת יתרו ע' תתעב. שבועות ע' ריא.

ועוד.

(14) ראה לקו"ת ברכה צח, ב. אג"ק ח"ח

ע' שכה.

ומטעם זה אין סופרים את יום החמישים (דלא כמו המ"ט יום דספירת העומר) — כי, המשכת שער הנו"ן, כתר הג' שנטל לעצמו, שלמעלה מהגבלת הזמן ולמעלה מעולמות, היא ממקום נעלה ביותר שאין אתעדל"ת מגעת שם, ונמשכת רק בדרך מלמעלה למטה דוקא.

ד. אמנם, גם ההמשכה דיום החמישים שהיא בדרך מלמעלה למטה, באה לאחרי העבודה דספירת המ"ט יום דוקא:

ובהקדמה — שגם יום החמישים, עם היותו בעצם למעלה מהגבלת הזמן (יום אחד), ה"ה נמשך ומתגלה בזמן (לכל לראש — בהזמן דחג השבועות גופא, ולאח"ז בכל ימי השנה כולה), אלא שגם כפי שנמשך למטה בזמן, ה"ה ענין שלמעלה מהזמן, היינו, כפי שלמעלה מהזמן נמצא בזמן.

ומהדוגמאות לזה: (א) רגע הראשון של הבריאה — שמחד גיסא אינו למעלה מן הזמן, אבל לאידך גיסא גם אינו זמן, כי, גדר הזמן הוא עבר הוה ועתיד, ואילו ברגע הראשון של הבריאה לא שייך ענין של עבר¹⁵. (ב) קרן זוית (הנקודה המחברת ב' כתלים וכיו"ב) — שמחד גיסא אינו למעלה מן המקום, אבל לאידך גיסא גם אינו מקום, שהרי הקרן זוית עצמו אינו תופס מקום¹⁶.

ועד"ז בנוגע לכתר הג' שנטל לעצמו:

נתבאר לעיל (בהמאמר¹⁷) שגם כתר הג' שנטל לעצמו — ניתן לנשמות ישראל, כיון שכל הענינים כולם (גם היותר נעלים) הם בשביל נשמות ישראל,

אלא שענין זה שייך (לא להמציאות דנש"י, אלא) להביטול דנש"י שבטלים אל העצמות, שזהו הפירוש שניתן לנש"י גם כתר הג' מה שנטל לעצמו, היינו, שענין זה ניתן לנש"י כפי שהם נמצאים ב"עצמו", היינו, כפי שבטלים להעצמות.

ובהתאם לכך יש גם צורך בהקדמת עבודת הנשמות (לא מצד מציאותן, אלא) מצד הביטול שלהם — שזהו"ע דהקדמת נעשה לנשמע, כמבואר לעיל (בהמאמר¹⁷) שב' הכתרים שנתן בראש בניו הם כנגד נעשה ונשמע, וכתר הג' שנטל לעצמו הוא כנגד הקדמת נעשה לנשמע, היינו, שהקדמת נעשה לנשמע שענינה הוא הביטול לבעל הרצון, תוכנה

15) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 333 הערה 16) ראה "רשימות" חוברת ז ע' 75, ובהנסמן שם. 79.

17) פ"ח (לעיל ע' 237).

ומשמעותה, שנש"י נמצאים ב"עצמו", ובדרגא זו ניתן להם הכתר שנטל לעצמו.

ויומתק יותר — שההקדמה דנעשה לנשמע (לא האמירה בפועל, אלא ההכנה להאמירה, ההחלטה להקדים נעשה לנשמע) אין בה שהיית זמן (דלא כאמירת נעשה או נשמע, ב' תיבות שבכל א' מהם יש ד' אותיות, שאמירתן מוגבלת בזמן), שזהו בהתאם לכך שכתר הג' שנטל לעצמו הוא למעלה מהגבלת הזמן כו'.

וזהו הטעם שגם ההמשכה דחג השבועות שהיא ממקום שאין אתערותא דלתתא מגעת שם, באה למטה לאחרי וע"י הקדמת העבודה דוקא,

אלא, שענין זה אינו אלא מצד רצונו ית' — בלשון הידוע¹⁸: "רצון הטהור והחפץ הקדוש" — שהמשכת כל הענינים יהיו ע"י עבודה דוקא (כמבואר לעיל (בהמאמר¹⁹) בארוכה),

ובזה גופא — לא כמו כל ההמשכות דסדר השתלשלות, שהם מבחי' ששייכת לעולמות, היינו, שיש לנבראים תפיסת מקום שם, ועבודת המטה מגעת שם, אלא מבחי' שבה אין שום תפיסת מקום לנבראים ועבודתם (שהרי זה כתר הג' שנטל לעצמו), כי אם, מפני שעלה ברצונו ית' — ב"רצון הטהור והחפץ הקדוש", היינו, לא רק רצון סתם, אלא רצון הטהור, ולא רק חפץ סתם אלא חפץ הקדוש — שכתר הג' שנטל לעצמו יומשך לנש"י למטה ע"י עבודה.

ה. ועפ"ז יש לבאר הטעם שההמשכה דחג השבועות באה על ידי הקדמת העבודה דספירת העומר, שענינה בירור נפש הבהמית דוקא²⁰:

כיון שההמשכה דחג השבועות היא כתר הג' שנטל לעצמו, שבעצם ה"ז למעלה מגדר המשכה, והמשכתו למטה אינה אלא מצד "רצון הטהור והחפץ הקדוש" דוקא — ה"ז צ"ל בהתאם להרצון דוקא. וכיון שעיקר הכוונה והרצון בעבודת האדם הוא (לא על העבודה דנפש האלקית מצד עצמה, אלא) על בירור נפש הבהמית דוקא, שעל זה אמרו חז"ל²¹ "לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות", לכן,

20) ראה לקו"ת אמור לה, ד ואילך. במדבר יו"ד, א ואילך. ובכ"מ.
21) ב"ר דפמ"ד. וש"נ.

18) עבוה"ק חלק העבודה פ"ג. הובא בשל"ה לא, ב.
19) ספ"ז (לעיל ריש ע' 237).

ההמשכה דחג השבועות (שאינה אלא מצד "רצון הטהור והחפץ הקדוש") היא ע"י בירור נה"ב דוקא, שזוהי העבודה דספה"ע.

ו. ויש להוסיף, שכשם שעיקר הכוונה היא לא בעבודת נה"א מצד עצמה, אלא בבירור נה"ב דוקא, כך גם בירור נה"ב עצמה אינו מספיק, אלא צ"ל גם בירור חלקו בעולם.

כלומר: נקודת היהדות שתשאר בשלימותה — אין בזה משום חידוש ("דאָס איז קיין קונץ ניט"), שהרי "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"י"²². ואפילו בירור נה"ב — עדיין אינו הכוונה והתכלית, כי אם בירור חלקו בעולם.

[ובפרטיות יותר — עיקר הכוונה נשלמת ע"י בירור הנסיונות דוקא, כי, ההעלם שבנסיונות הוא גדול ביותר, ולכן בירורם מגיע ("דערלאַנגט") למעלה ביותר²³. ובפרט בזמננו זה, עקבתא דעקבתא דמשיחא, שהחושך כפול ומכופל, ובמילא, גם העבודה שבתקופה זו נעלית יותר²⁴, ע"ד הידוע²⁵ במעלת העקב שבו דוקא ישנו כח המס"נ].

ויש להוסיף יתירה מזה — דכיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה"²⁶, הרי, גם החלק בעולם שצריך להתברר ע"י הזולת, נוגע אליו, ונמצא, שבירור כל העולם — שכל א' מהם שייך לא' מבני-ישראל שצריך לבררו — נוגע אליו.

ולאידך גיסא, כיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה", הרי, כל הענינים שלו נוגעים (לא רק לו, אלא) גם לכל בני-ישראל.

ועוד זאת — שכל הענינים שלו נוגעים לא רק בעוה"ז, אלא גם למעלה, עד להעולמות ומדריגות הכי עליונות, ועד לשרש הנשמות — בעצמותו ית'.

ונמצא, שכל הענינים שלו נוגעים לכללות העולמות, וכל הענינים שבעולם נוגעים לו.

* * *

ז. איתא במדרש²⁷: "בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם

(22) תניא ספכ"ד. וראה בהמאמר פ"ז ובהנסמן שם בהערה 47. (לעיל ע' 234).

(23) ראה תו"מ סה"מ תשרי ע' קנ.

(26) שבועות לט, סע"א. וש"נ.

(24) חסר כמה תיבות (המו"2).

(27) שהש"ר פ"א, ד (א). תנחומא ויגש ב.

— וראה בארוכה לקמן ס"כ ואילך.

(הקב"ה) . . הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם". בני-ישראל הציעו כמה "ערבים", אבל הקב"ה לא הסכים עליהם, עד שאמרו ישראל: "בנינו יהיו ערבים שלנו", ו"מיד קבלן הקב"ה ונתן את התורה לישראל". (ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

מכיון שמתן תורה הי' בשביל הילדים — כדאי ונכון שיאמרו "לחיים".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שהילדים שעדיין לא הגיעו לגיל חמש שנים²⁸ יאמרו "לחיים".

לאחרי שהילדים אמרו "לחיים" — אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

ח. בא' השנים הי' בליובאוויטש מחסור באתרוגים מהודרים. כ"ק מו"ח אדמו"ר — שהי' אז נער קודם בר מצוה — הזדרז (בהיותו נער זריז) ורץ מיד אל סוחר האתרוגים, וקנה אצלו שני האתרוגים הכי מהודרים, א' בשביל אביו, והב' בשביל עצמו.

כאשר דודו הרז"א ביקש ממנו שיתן לו האתרוג שלו, באמרו, שבהיותו עדיין קודם בר מצוה, הרי אינו מחוייב במצוות אלא מדרבנן, מצד חינוך — לא הסכים כ"ק מו"ח אדמו"ר ליתן לו אתרוגו.

הרז"א המשיך לטעון ולהסביר אל הרבי ("ער האָט זיך גערייצט מיטן רבי'ן"), שתורת החסידות תובעת מסירת-נפש בשביל יהודי אחר! ... ומה גם — טען הרז"א — כשהמס'נ אינה אלא וויתור על אתרוג משלו, בה בשעה שקיום המצוה אצלו, קודם בר מצוה, אינו אלא מצד חינוך. וכאשר הרז"א לא הרפה להפציר בו, נענה הרבי ואמר: יתכן שהייתי מסכים ליתן לך האתרוג, אבל כיון שקטן אני, כיצד יכול אני להקנות לך את האתרוג? ...!

ט. יש מאמר מכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק שבו מבאר השינוי שהי' לעתיד לבוא בהגיל דקטנות וגדלות. וז"ל המאמר²⁹:

"מ"ש בישעי' סי' סה³⁰ כי הנער בן מאה שנה ימות . . פרש"י בן מאה שנה ימות, יהא בן עונשין להתחייב מיתה בעבירה שיש בה מיתה, כך מפורש בבראשית רבה"³¹.

(28) בזכרון אחדים: ובמילא נמצאים שיב.

עדיין קודם התחלת החינוך (ראה לקו"ש 30) פסוק כ.

חט"ו ס"ע 130 ואילך, ובהנמסן שם). (31) "והוא במד"ר שם פ' בראשית פכ"ו

(29) אוה"ת ויקרא (כך א) בהוספות ע' (פיסקא ב) דכ"ט ע"א "אוה"ת שם).

וממשיך בהמאמר: "גם משמע שם שקודם מ"ת או עכ"פ קודם המבול לא היו בר עונשים קודם מאה שנה, ואפ"ל הטעם דכיון שנתמעטו השנים, תחלה למאה ועשרים שנה .. ואח"כ לשבעים שנה .. ע"כ אז נעשו בר עונשין מי"ג שנה ויום אחד, אבל קודם המבול שהי' אריכות ימים .. אלף שנה, ע"כ לא נעשו בר עונשין קודם מאה שנה".

ועפ"ז מבאר בהמאמר מה ש"לע"ל .. לא יהי' בר עונשין פחות ממאה שנה — כי אז יהי' ימי עמי כימי העץ³², וא"כ מאה שנה הם רק התחלה, פחות מערך י"ג לגבי ע' שנה ואפילו לגבי מאה שנה, ועד בן מאה שנה נק' קטן שאינו בר עונשין".

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

כיון שעכשיו הוא כבר הזמן של ביאת המשיח, וכל היהודים הנמצאים כאן לומדים חסידות, שייכים אל הרבי, וחושבים אודות משיח — במילא אפשר כבר עתה לחשוב החשבון של חמש שנים לפי החשבון של לעתיד לבוא.

ובהתאם לכך — שיאמרו כולם "לחיים"!

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ג' התנועות (של הבעש"ט, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן).

אח"כ צוה שתלמידי הישיבה שעומדים לקבל "סמיכה" להוראה בימים אלו — יאמרו "לחיים", והוסיף, שגם התלמידים שעומדים לקבל סמיכה עד י"ט כסלו הבע"ל (ראש השנה לחסידות) יאמרו "לחיים". וכן צוה שגם כל אלה שכבר קיבלו סמיכה במשך השנה יאמרו "לחיים".

אח"כ צוה שהתלמידים הנוכחים כאן הלומדים בישיבות אחרות יאמרו "לחיים".

* * *

י. בנוגע לקיום המצוות — מצינו ג' שבועות:

(א) "מושבע ועומד מהר סיני"³³. (ב) הולד במעי אמו "משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע"³⁴. (ג) "נשבעין לקיים את המצוה"³³.

וג' שבועות אלה חלוקות זו מזו:

החילוק בין ב' שבועות הראשונות לשבועה הג' — מובן בפשטות

(34) נדה ל, סע"ב.

(32) ישע"י שם, כב.

(33) נדרים ח, רע"א.

— שב' שבועות הראשונות ("מושבע ועומד כו" ו"משביעין אותו כו") באות מלמעלה, ואינן תלויות בבחירתו של האדם, ואילו שבועה ה'ג' ("נשבעין לקיים כו") תלויה בבחירת האדם.

ונוסף לכך, ישנו גם חילוק בין השבועה ד"מושבע ועומד כו" להשבועה ד"משביעין אותו כו" — בב' ענינים, כדלקמן³⁵.

יא. חילוק הא':

השבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני" אינה אלא לגבי ענינים חמורים המפורשים בתורה דוקא, ולא לגבי ענינים של הידור מצוה וכיו"ב, שלכן, "אם נשבע שלא יאכל נבלה וטרפה וכיוצא בהן .. אין כאן חיוב שבועה כלל"³⁶, לפי ש"מושבע ועומד מהר סיני", ו"אין שבועה חלה על שבועה"³³ (אלא שמותר לו להשבע לקיים את המצוה, "לזרוזי נפשי"³³), משא"כ בנוגע לענינים שאינו חייב בהם מן התורה, הידור מצוה כו' — חלה שבועתו, כיון שעל זה אינו מושבע ועומד מהר סיני.

— יש דיעה בתוספות³⁷ לענין חצי שיעור, ש"אפילו לרבי יוחנן דאמר³⁸ חצי שיעור אסור מן התורה .. כיון דליכא ("אפילו עשה") אלא איסורא בעלמא לא חשיב ליה מושבע ועומד", ובמילא חלה השבועה.

ואפילו לפי הדיעה השני' בתוספות שם שגם בחצי שיעור חשיב ליה מושבע ועומד — הרי זה משום שחצי שיעור אסור מן התורה, אבל להדיעה³⁸ שהאיסור דחצי שיעור אינו אלא מדרבנן (בדבר ש"אפילו איסור בעלמא ליכא מדאורייתא אלא מדרבנן"), ודאי לא חשיב מושבע ועומד, ו"כיון דאית ליה היתר מן התורה .. חיילא שבועה ומיחייב עלה"³⁹.

וגם לפי הדיעות דס"ל⁴⁰ שאפילו באיסור דרבנן לא חלה השבועה, דחשיב מושבע ועומד — אין זה אלא "משום לאו דלא"⁴¹ תסור⁴² (או העשה ד"שאל אביך"⁴³), היינו, שבכל דרבנן יש גם דאורייתא, ומשום זה

(39) פרש"י יומא שם (עד, רע"א — ד"ה וכי).

(40) ש"ך יו"ד סרל"ט סק"כ (וראה בהגהות אמרי ברוך ליו"ד שם). גינת ורדים כלל ע. פמ"ג פתיחה לאו"ח הנהגות השואל ח"ג (אות כז).

(41) פ' שופטים יז, יא.

(42) פרש"י יומא שם (ד"ה ואליבא).

(43) האוינו לב, ז. וראה שבת כג, א.

(35) ראה גם חדא"ג מהרש"א נדרים ונדה שם.

(36) רמב"ם הל' שבועות פ"ה הי"א (ממשנה שבועות כב, ב וגמרא שם כג, ב).

(37) שבועות שם (ד"ה אהתירא — כב, ב. וכן בתוד"ה דמוקי — כג, ב). וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך חצי שיעור ע' תרמט. וש"נ.

(38) יומא עג, סע"ב. וש"נ.

חשיב מושבע ועומד, אבל מצד האיסור דרבנן כשלעצמו — לכו"ע לא חשיב מושבע ועומד, וחלה שבועה.

ועכ"פ, בנוגע לענינים של הידור מצוה וענינים שבדקות כו' — ודאי חלה שבועת האדם, כיון שעל ענינים אלה אינו מושבע ועומד מהר סיני.

משא"כ השבועה ד"משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע", כוללת גם הידורי מצוה וכיו"ב — לא מיבעי השבועה "תהי צדיק", שבוודאי נכללו בה גם ענינים שבדקות, וגם דקות דדקות כו', אלא גם חלק השבועה ד"אל תהי רשע" (עכ"פ) היא גם על כל ענינים הנ"ל, שהרי הכוונה ב"אל תהי רשע", היא⁴⁴, שהאדם יהי "בינוני", וכל החילוק בין צדיק ("תהי צדיק") לבינוני ("אל תהי רשע") אינו אלא ביחס לאהבת ה' (ויראתו) והפכו בנוגע להמיאוס ברע⁴⁵, אבל בנוגע לענינים של פועל, במחשבה דיבור ומעשה — שוים הם.

יב. וחילוק הב' — שהשבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני" היא בהתגלות ובתוקף, משא"כ השבועה ד"משביעין אותו תהי צדיק כו'" אינה בהתגלות ובתוקף:

השבועה שמשביעין במעי אמו "תהי צדיק וכו'" — אף שחלה גם על ענינים של הידור מצוה וכיו"ב, הרי לכל הדעות חלה עליהם שבועת האדם, ולא אמרינן שכיון שמושבע ועומד ממעי אמו, אין שבועה חלה על שבועה, ודלא כהשבועה שמושבע ועומד מהר סיני, שבזה אמרינן שאין שבועה חלה על שבועה.

ועכצ"ל, שהשבועה שמושבע ועומד מהר סיני, היא בתוקף ובהתגלות, ולכן לא חלה עלי' שבועה נוספת, משא"כ השבועה שמשביעין אותו במעי אמו, אינה בתוקף ובהתגלות, ולכן חלה עלי' שבועה נוספת.

ונמצא, שהשבועה תהי צדיק כו' לגבי השבועה שמושבע ועומד מהר סיני — יש בה חומרא וגם קולא: החומרא — שחלה על כל הענינים, גם על הידור מצוה וכיו"ב, והקולא — שאינה בתוקף ובהתגלות.

יג. וביאור טעם החילוק בין ב' השבועות הנ"ל:

(45) ראה שם פ"י.

(44) תניא פ"ד (כ, א).

מבואר בחסידות⁴⁶ (בפירוש "משביעין אותו תהי צדיק כו") ש"שבועה" היא (גם) מלשון שובע, היינו, שנותנים לה כחות נעלים באופן של שובע, ותוכנו של שובע זה — שנרגש אצל הנשמה שרשה האמיתית, כפי שנש"י מושרשות בעצמותו ית', כמדובר לעיל (בהמאמר⁴⁷) שהנשמות מושרשות בבעל הרצון.

וזהו הטעם שבשבועה זו ישנם ב' הקצוות — חומרא וקולא — הנ"ל:

כיון שתוכנה של שבועה זו הוא המשכת וגילוי שרש הנשמות בכחי' בעל הרצון — כוללת היא כל עניני תומ"צ, גם הידור מצוה וכיו"ב, משום שכל ענינים אלה "נוגעים" אצל בעל הרצון;

אבל, מהאי טעמא גופא ששבועה זו היא המשכת וגילוי שרש הנשמות בעצמותו ית' — אין השבועה בהתגלות, כיון שזהו ענין עצמי שלמעלה מהמשכה והתגלות. ורק עי"ז ש"נשבעין לקיים את המצוה", מתגלית שבועה זו, היינו, שאין זו שבועה חדשה, כי אם, גילוי השבועה שמשביעין אותו במעי אמו.

משא"כ השבועה שמושבע ועומד בהר סיני — שרשה מדרגא נמוכה יותר⁴⁸ ששם לא נוגעים ענינים קלים, הידור מצוה וכיו"ב, כי אם ענינים חמורים דוקא; ומטעם זה גופא שבועה זו היא בהתגלות, כיון שנמשכת מדרגא שבאה בהמשכה והתגלות.

יד. אבל עדיין צריך ביאור:

כיון שבשעת מ"ת היתה הגירות של בני-ישראל⁴⁹, ו"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"⁵⁰, הרי, השבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני", שאז נעשה "כקטן שנולד", צריכה להיות ע"ד ובדוגמת השבועה שמשביעין את הולד במעי אמו "תהי צדיק כו"?

ונקודת הביאור בזה — ע"פ הידוע שהשבועה בהר סיני היתה בהכרח, כמאמר חז"ל⁵¹: "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית כו"⁵².

* * *

טו. בנוגע ליציאת מצרים נאמר⁵³: "בהוציאך את העם ממצרים

50) שם כב, א. וש"נ.

51) שבת פח, א.

52) חסר המשך הביאור (המו"ל).

53) שמות ג, יב.

46) ראה קיצורים והערות לתניא ס"ע נו ואילך. ועוד.

47) פ"ז (לעיל ע' 235 ואילך).

48) בהנחה חסר פירוט הדרגא (המו"ל).

49) ראה יבמות מו, א"ב.

תעבדון את האלקים על ההר הזה", היינו, שכאשר מדברים אודות יצי"מ, מדגישים מיד שהכוונה בזה היא "תעבדון את האלקים על ההר הזה", "שתקבלו התורה"⁵⁴, היינו, שהשלימות של יצי"מ נעשית ע"י מתן תורה. וטעם הדבר — לפי שיציאת מצרים היתה בדרך בריחה, כמ"ש⁵⁵ "כי ברח העם", "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו .. כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה"⁵⁶, ונמצא, שבעת היציאה ממצרים גופא לקחו עמהם "א' שטיקל מצרים". ולכן רק במתן תורה, כש"פסקה זוהמתן"⁵⁷, נעשה שלימות הענין דיצי"מ.

טז. ויש לבאר הלימוד וההוראה בנוגע אלינו:

ובהקדם מ"ש הרמב"ן⁵⁸ ש"כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו". וכפי שרואים במוחש, שבמוסדות דתיים קיים מיצר ("מצרים") גדול יותר, ובזה גופא, הנה בהשיבות המתנהלות תחת נשיאותו וברוחו של הרבי — ש"מקודש" ביותר — המיצר ("מצרים") גדול עוד יותר. וכן הוא הדבר ביחס לכמה ענינים:

כאשר בחור שלומד בישיבה של הרבי מחפש משרה של רבנות, הנה, העובדה שמתעסק בלימוד תורת החסידות, בעניני "יחודא עילאה" ו"יחודא תתאה", אינה מהוה — אצל הבעלי-בתיים — מעלה מיוחדת. גם לאחר שסיביר להם ביאור חדש ב"יחודא עילאה" — עד שנת תשי"ב הבינו את הענין באופן שונה, ואילו עכשיו נתגלתה "המצאה" חדשה ("א' נייע ערפינדונג") בענין זה — אין זו סיבה עבורם להוסיף בהשכירות שלו...

— לימוד החסידות הוא אמנם דבר הכרחי שנוגע גם ללימוד נגלה דתורה, כיון שלימוד החסידות מטהר את הראש ממחשבות לא טובות (ענין שנוגע לא רק להפרט אלא גם להכלל⁵⁹), ועי"ז נעשה גם לימוד הנגלה ללא מחשבות זרות וללא פניות, אבל אעפ"כ, אין הדבר מועיל להשגת משרה טובה יותר, ביהכ"נ גדול יותר, או עיירה גדולה יותר כו'.

וכך הם פני הדברים לגבי נתינת כסף בשביל הישיבה של הרבי:

58) באגרת לבנו — נדפסה ב"כתבי רמב"ן" (הוצאת שעועל — ירושלים תשכ"ד) כרך א ע' שסח.
59) חסר קצת (החז"ל).

54) פרש"י עה"פ.
55) בשלח יד, ה.
56) תניא פל"א (מ, ב).
57) שבת קמו, רע"א. וש"נ.

העובדא שבישיבה זו לומדים התלמידים תורת החסידות, וגם העובדא שבאמצעות נתינת כסף להשיבה יתקרבו המנדבים ליהדות⁶⁰ – אינה מהוה סיבה בשבילם להוסיף בתמיכתם הכספית עבור הישיבה.

ואדרבה: מכיון שיודעים הם, שכאשר יתקרבו במקצת, יתחילו "לבלבל להם את הראש" ("מ'וועט זיי אָנהויבן דרייען אַ קאָפּ") לא רק אודות כסף, אלא גם אודות אמירת שיעור תהלים בכל יום לאחר התפלה, לימוד פרק תניא, וכיו"ב,

– בישיבות אחרות, כאשר משוחחים עם "גביר", מציעים לו להוסיף במסחר, להרויח יותר, ולתרום יותר ("מערער האַנדלען, מערער פאַרדינען, און מערער געבן")... אבל אצלנו, הנה לכל לראש דורשים מה"גביר" שלאחרי התפלה לא יברח מיד אל החנות, אלא, יאמר תחילה את השיעור תהלים, לימוד תניא וכיו"ב... דאף שיתכן שע"י הנהגה זו ירויח פחות כסף, ובמילא תגרע תמיכתו לישיבה, אין מתפעלים מכך ("מ'ווערט ניט נתפעל פון דעם")! ... –

הנה דבר זה מעורר אצלם רצון להתרחק מהישיבה ולהפסיק את תמיכתם בה, כיון שאינם מעוניינים בכך "שיבלבלו להם את הראש" אודות דברים כאלה...

וכתוצאה מכך – נעשה מצב של "מיצר" בישיבה, ובדרך ממילא גם אצל המלמדים בישיבה, שזהו מעמד ומצב ד"מצרים".

יז. ועל זה בא הלימוד וההוראה מ"ש "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" – ששלימות היציאה והגאולה ממעמד ומצב ד"מיצר" (מצרים) נפעלת ע"י הענין דמתן-תורה.

– הטעם האמיתי לה"מיצר" (מצרים) הוא איפוא בגלל שחסרה התנועה ד"ואתהלכה ברחבה"⁶¹ בעבודה דקדושה (שכתוצאה מזה נעשה העדר ההרחבה גם בגשמיות), ורק בחיצוניות הדברים, הטעם הוא כנ"ל.

וכיון שכן, אין להתפעל מה"מיצר", אלא להמשיך ולהוסיף מתוך קבלת עול – בדוגמת ההכנה למ"ת ע"י הקדמת נעשה לנשמע, אף שאין זו הנהגה ע"פ שכל, שלכן אומר הצדוקי "עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו"⁶², מ"מ, אין צריכים להתפעל מזה, אלא, לילך ולפעול מתוך תוקף של קבלת עול.

60) ראה גם שיחת י"א אייר (לעסקני תהלים קיט, מה. 61) תהלים קיט, מה. שיבות תות"ל) ס"ג (לעיל ס"ע 187).

ועי"ז דוקא תהי' היציאה מן המיצר אל המרחב — למרחב האמיתי.

* * *

יח. מהטעמים לכך ש"נוהגין לקרות מגילת רות בשבועות"⁶² —
 "לפי שדוד המלך ע"ה מת בעצרת⁶³ והקב"ה ממלא שנותיהם כו"⁶⁴,
 ובודאי בעצרת נולד, ומגילת רות נכתב לייחס דוד"⁶⁵.

ולכן, בעמדנו בחג השבועות — הזמן גרמא לעורר ע"ד תקנת כ"ק
 מו"ח אדמו"ר בנוגע לאמירת תהלים⁶⁶,

הן אמירת שיעור תהלים היומי — כפי שנחלק לימי החודש —
 בכל יום אחרי תפלת שחרית, והן אמירת כל ספר התהלים בשבת מברכים
 בבוקר קודם התפלה (נוסף על שיעור תהלים היומי שלאחרי התפלה),
 ספרו של דוד המלך, שביקש אודותיו "יהיו לרצון אמרי פי"⁶⁷ —
 יהו קורין בהן והוגין בהם ונוטלין שכר עליהן כנגעים ואהלות"⁶⁸.

יט. ונוסף על שמירת תקנת אמירת תהלים בעצמו — צריך כאו"א
 לפעול גם על יהודים נוספים לקיים תקנה זו.

וגם בענין זה (הפעולה וההשפעה על אחרים) ישנו לימוד והוראה
 מדוד המלך — ובהקדמה:

ישנם הטוענים: מדוע צריכים הם לילך ולפעול על הזולת, בה
 בשעה שעדיין יש להם מספיק עבודה עם עצמם?! ובלשון חז"ל⁶⁹:
 "סמוך לפלטירי שלך לא הורשת"!

על כך ישנו הלימוד וההוראה מדוד המלך — שהתעסק בכיבוש
 ארצות אחרות קודם שכבש את ירושלים ("פלטירי שלך")!
 ויש להוסיף ולהעיר:

זה שהנהגה הנ"ל היתה שלא ע"פ סדר, וכמארז"ל⁶⁹ שדוד ש"כיבש
 ארם נהרים וארם צובה" קודם כיבוש ירושלים, "עשה שלא כתורה",

בלקו"ש ח"ב ע' 568.

66 ראה בארוכה "קובץ מכתבים אודות
 גודל ערך אמירת תהלים" — נדפס בסו"ס
 תהלים אהל יוסף יצחק.

67 תהלים יט, טו.

68 יל"ש תהלים רמז תריג. תרעה.

69 ספרי עקב יא, כד.

62 שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סי"ג.

63 ירושלמי ביצה פ"ב ה"ד. ועוד.

64 ר"ה יא, א. וש"נ ("הקב"ה יושב
 וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום
 כו").

65 שערי תשובה או"ח שם סק"ו. וראה

ס' תבואות שור ובנין אריאל — הובאו

ומטעם זה הי' כיבוש ארצות אלו בגדר "כיבוש יחיד" ש"לא שמי' כיבוש"⁷⁰ — אינו אלא בזמנו של דוד המלך,

אבל בזמננו זה, זמן הגלות, כאשר "החושך יכסה ארץ גו"⁷¹ — "ולא אתנו יודע עד מה"⁷² בסוד הברורים⁷³, ובמילא, אין להכנס לחשבונות בנוגע לסדר הברורים, שמתחילה יש להתעסק בדבר זה, ורק לאחר"ז בדבר שני וכו', אלא, צריכים להתעסק בכל הבא לידו ("וואָס עס מאַכט זיך אונטערן האַנט דאַרף מען טאַן")!

* * *

כ. איתא⁷⁴ במדרש⁷⁵: "בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם (הקב"ה) .. הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם, אמרו, אבותינו עורבים אותנו, אמר להם הקב"ה, אבותיכם יש לי עליהם .. אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם, אמרו לפניו, רבש"ע, נביאינו ערבין לנו, אמר להם יש לי עליהם .. אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם, אמרו, הרי בנינו עורבים אותנו, אמר הקב"ה, הן ודאי ערבים טובים, על ידיהם אתננה לכם כו".

כאן באמריקה מקובל מאד ענין הדרוש⁷⁶. כולם — מקטן ועד גדול ("פון קליין ביז גרויס") — משמיעים דרוש. ובכך, מכיון ש"אזלת לקרתא עבד כנימוסא"⁷⁶ — אבאר מדרש זה על פי נוסח המדינה, "דרוש".

כא. בני-ישראל הם עם הנבחר, ולפיכך אוהבים הם ללמוד תורה — עלי' נאמר⁷⁷ "כי היא חכמתכם ובינתכם (גם) לעיני העמים".

ובכל זאת, מצד סיבות וטירדות שונות, יתכן, אשר מבלי הבט על הטוב והעונג הקיימים בתורה ומצוות — לא ילמדו ישראל את התורה ולא יקיימו את המצוות.

ולכן, בשעה שנתן הקב"ה את התורה, רצה להיות בטוח תחילה

זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(75) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: אלא, שכאן באמריקה, התרגום המדוייק של תיבת "דרוש", היא — "בדיחה" ... (מרשימה בלתי מוגה).

(76) ראה ב"ר פמ"ח, יד.

(77) ואתחנן ד, ו.

70) גיטין מז, סע"א (וש"נ) ובתוס' שם ח, סע"א.

71) ישעי' ס, ב.

72) תהלים עד, ט.

73) ראה "מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22.

אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רסו.

74) מכאן עד סוף השיחה (סוסכ"ד) —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 572 ואילך. במהדורא

שישראל ילמדו את התורה ויקיימו את מצוותי, ולפיכך דרש מהם ערבים — "הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם".

על כך השיבו ישראל ואמרו: "אבותינו עורבים אותנו", כלומר, שאבותינו ילמדו את התורה:

יש לו אב זקן ("ער האט אן אַלטן טאַטן") היושב ב"מושב זקנים"... דאגות אין לו, במילא ילמד הוא תורה.

הוא (הבן) יפרנס את אביו בממונו, ואביו יירשם ב"חברה משניות", "חברה ש"ס", וכיוצא בזה, ויתעסק בלימוד התורה. עסקים אחרים אין לו לאביו בלאו הכי — אומר הבן — במילא יהי' לו זמן ללמוד. ואדרבא — כשאביו יירשם בחברה מסויימת ללימוד התורה — יהי' שמח ומאושר יותר, שכן, פעם בשנה או פעמיים בשנה תתקיים מסיבה בין החברים, דבר שיגרום לו לאביו שמחה מיוחדת⁷⁸.

כב. עוד אמרו בני-ישראל — "נביאינו ערבין לנו":

"נביאינו" — "נביא" מלשון "ניב שפתיים"⁷⁹ — פירושו: הדרשנים והמטיפים שלנו, "אונזערע רעדנערס". זאת אומרת, הרבנים שלנו — טענו בני-ישראל — הם "ערבין לנו", הם ילמדו תורה⁸⁰... הוא — הבעל-הבית — ישכור רב, יפרנס אותו על חשבוננו, והוא — הרב — יתעסק בלימוד התורה, בה בשעה שהבעה"ב עצמו יתעסק במסחר...

אבל, גם על "ערבות" זו לא הסכים הקב"ה. לא די לו להקב"ה שרבנים ילמדו תורה; הקב"ה רוצה שכל ישראל ילמדו תורה ויקיימו מצוות! אי לכך, דרש הקב"ה מהם ערבים אחרים.

גג. על כך אמרו ישראל: "בנינו עורבים אותנו", הבנים שלנו הם יהיו ערבים בשבילנו, הם ילמדו תורה:

כל זמן שהילדים צעירים הם ועדיין אינם מוכשרים להתעסק במסחר — חשבו ההורים — ישלחו אותם לתלמוד-תורה, ולאח"ז גם לישיבה; אבל כאשר הילדים יתבגרו — אומרים ההורים בלבם — יוציאום משם ויכניסום לתוך המסחר⁸¹!...

(80) ובפרט שבלאה"כ עסקים הדרשנים והרבנים בנתינת דרשות... ובמילא, ידרשו גם בתורה; אבל לנו אין פנאי לכך (מרשימה בלתי מוגה).

(81) מה איכפת לנו — חושבים ההורים — אם בקטנותם ילמדו הילדים בתלמוד-

(78) על "ערבות" זו לא הסכים הקב"ה. לא די בכך — אומר הקב"ה — שיהודים זקנים ("אלטע אידן") ילמדו תורה. רצוני שגם אנשים צעירים — "אין די מיטעלע יאַרן" — ילמדו את התורה (מרשימה בלתי מוגה). (79) לשון הכתוב — ישעי' נו, יט.

על "ערבות" זו הסכים הקב"ה — שכן, אם הילדים ילכו לשיבה בצעירותם, הנה גם כאשר יתבגרו לא ירצו לעזוב את השיבה, וישראל ללמוד בה!

ויתירה מזה — הילדים ידברו כל כך ("וועלן אַזויפיל ריידן און אַיינריידן") על לב ההורים, עד שיפעלו גם עליהם⁸², וגם הוריהם יתחילו ללמוד תורה ולקיים מצוות!

כד. כל האמור לעיל — הוא ענין של "דרוש", שדרוש מגיע בעולם היצירה או בעולם הבריאה⁸³, אבל בהנוגע לפועל כאן בעוה"ז — יש להשקיע את כל הכחות כדי להכניס את ילדי ישראל לתלמודי-תורה ושיבות, שעי"ז יפעלו הילדים גם על הוריהם, ועי"ז זוכים כל ישראל לקבלת התורה.

* * *

כה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון ה"בינוני". אח"כ ציוה לנגן ניגון ד' הבבות לרבינו הזקן (בבא הד' — ד' פעמים). "ניע זשוריצי כלאַפציי"⁸⁴.

אחרי ברכת המזון ותפלת ערבית והבדלה (שנאמרה ע"י א' מאנ"ש) בחצות הלילה (לערך) — נעמד כ"ק אדמו"ר שליט"א על כסא, ואמר:]

בנוגע ל"אסרו חג" — שבו עומדים עתה (לאחרי הבדלה) — הנה:

אע"פ שבאים אנו מיו"ט שני של גלויות שאינו אלא מפני הספק⁸⁵, ובמילא, גם ה"אסרו חג" אינו אלא בתורת ספק, הרי, נוסף על המבואר בהתוועדות שלפנ"ז⁸⁶ שבזמן הזה גם יו"ט שני הוה בתורת ודאי, הרי, יו"ט שני דחג השבועות הוא בודאי בתורת ודאי⁸⁷, דכיון שהקביעות דחג

— הובאו ונתבארו בשיחת יום ב' דחג השבועות תרצ"ג (לקו"ד ח"ד תשעא, א).
84) במהלך ההתוועדות נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א "לחיים" לכו"כ מהנוכחים, וגם עמד מלוא קומתו ורקד בשמחה רבה (המו"ז 2).
85) ראה רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ג הי"א.
86) שיחת אחרון של פסח סי"ח ואילך (לעיל ע' 150 ואילך).
87) שו"ת חת"ס או"ח סו"ס קמה. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1030.

תורה כשר או ישיבה כשרה?! כשיגדלו במקצת נתחיל לחשוב אודות "תכלית", ונשלח את הילדים ללמוד ב"קאַלעדזש", או עכ"פ ללמוד אומנות מסויימת כו' (מרשימה בלתי מוגה).
82) הילדים יעשו "מהפיכה" אצל הוריהם! ... (מרשימה בלתי מוגה).
83) ראה ע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחלתו. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופה), מ"ח (מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב)

השבועות (ביום החמישים לספירת העומר) אינה תלוי' בקביעות ר"ח סיון, כי אם בקביעותו של חג הפסח, לא הי' שייך ספק בהקביעות דחג השבועות, כיון שעד אז בודאי נתברר ונודע בכל מקום הקביעות דחג הפסח, והסיבה לכך שתקנו חכמים בחג השבועות יו"ט שני אינה אלא "כדי שלא לחלוק במועדות"⁸⁸, שזהו בתורת ודאי.

וכיון שיו"ט שני דחג השבועות הוא בתורת ודאי — הרי גם ה"אסרו חג" שלו הוא בתורת ודאי.

ואם הדברים אמורים ב"אסרו חג" דחג השבועות בכל שנה ושנה — בקביעות שנה זו (כשחג השבועות חל ביום הששי וביום השבת) על אחת כמה וכמה:

"אסרו חג" דחג השבועות — "הי' יום טבוח בזמן שבהמ"ק קיים, דהיינו שבו ביום היו מקריבין עולות ראי' שלא היו יכולין להקריב ביו"ט עצמו .. ונעשה להם יום זה שהוא מוצאי יו"ט כמו יו"ט עצמו .. א"כ אף עתה משחרב בית המקדש לא הותרה ההספד והתענית בו ביום כו"⁸⁹.

וכיון ש"עצרת שחל להיות בערב שבת .. יום טבוח אחר השבת" (כיון ש"קרבנות ראי' וחגיגה של יו"ט .. אין קריבין לא ביו"ט ולא בשבת")⁹⁰ — נמצא, שבקביעות שנה זו שעצרת חל בערב שבת (ובחור"ל גם בשבת), אין ה"אסרו חג" מתייחס ליו"ט שני (בלבד), כבכל שנה, אלא (גם ובעיקר) ליו"ט ראשון, שהרי, גם בארץ ישראל (ששם יש רק יום אחד של יו"ט) "אסרו חג" ("יום טבוח") הוא ביום הראשון בשבוע. ומצד גודל מעלתו של "אסרו חג" דחג השבועות בשנה זו — יש להציע שכל אנ"ש הנמצאים כאן, כולל אלו שבאו ממרחקים, יישארו פה עד למחר ויערכו התוועדות נוספת!⁹¹

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן "כוס של ברכה" להרה"ח וכו' ר' אלי' אייכיל סימפסאן כדי לחלק בין כל הנאספים].

(90) חגיגה יז, א (ובפרש"י).

(91) כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בברכה

— חסר (הנו"ל).

(88) רמב"ם שם הי"ב.

(89) שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד ס"ט. —

— נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ח ע' 24 ואילך.